

Holocausteducatie 2.0 – Ervaringen van de jongere Joodse generatie

Marian Kramers

*“Een leerling vroeg mij: ‘Wat is het ergste voor haar geweest?’
Samen hebben we antwoorden bedacht vanuit ons perspectief van nu.”*

Als de vrede is getekend is de oorlog nog niet voorbij.
Door Marian Kramers

Ik ben gastspreker geworden om een stukje van de Joodse geschiedenis tijdens de Tweede Wereldoorlog actueel te houden. Mijn moeder was een van de vele gedeporteerden. Zij overleefde de oorlog met haar ouders ternauwernood. Maar broers, ooms, tantes en verdere familie ‘kwamen nooit meer terug’. Haar gevangenschap ging van Vught, naar Westerbork en Theresienstadt. Over de oorlog praatte ze zelden want ze vond dat niet gepast. Maar hoe ouder ze werd, hoe meer ze er toch

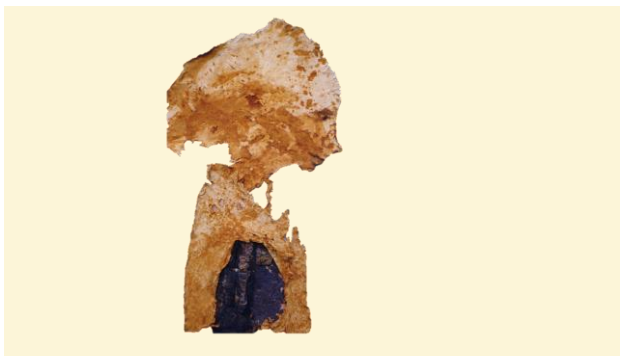
over ging delen. Aan de kleinkinderen heeft ze een deel van haar geschiedenis willen vertellen omdat ze dat toen belangrijk ging vinden. Haar moeite ermee was duidelijk voelbaar. We stelden daardoor niet veel vragen. Ze vertelde over de plekken waar ze gevangen zat, de treinreis naar het oosten en de kampen op een neutrale manier. Maar vragen spoken nu nog door mijn hoofd. Hoe heeft ze dit allemaal ondergaan? Wat dacht ze en voelde ze? Deelde ze dat ooit met anderen? In een van mijn gastlessen vroeg een jongen mij: ‘Wat is het ergste voor haar geweest?’ Samen hebben we antwoorden bedacht vanuit ons perspectief van nu.

Ik ben na de oorlog geboren en heb gezien dat mijn moeder na een zware naoorlogse periode haar leven zinvol heeft kunnen oppakken. Ze wilde haar lijden omzetten in het behulpzaam zijn aan anderen. Wel was ze vaak een paar maanden erg ziek. Ik denk dat dit met haar trauma’s te maken had. Zelf benoemde ze dat nooit. Hoe leef je verder na zo’n afschuwelijke periode?

Ik ben beeldend therapeut geworden en heb veel gewerkt met mensen met trauma’s uit hun jeugd en/ of arbeidssituaties. Voor mij was dit, grotendeels onbewust, een manier om mij via een zijweg te verdiepen in de kunst van het overleven. In de therapie ging het er vaak om de persoon het gevoel te verbeteren dat hij of zij het recht op eigenheid heeft. Dit was veelal zwaar geschonden. In de fase daarna kon er ruimte komen om vorm te geven aan dat wat in woorden niet verteld kon worden. Een voorbeeld hiervan is de boom waar prikkeldraad in gegroeid is. Het trauma, de wond, de pijn blijft. Toch heeft de boom zich kunnen ontwikkelen. Een moedgevende verbeelding.

Boom met ingegroeid prikkeldraad

Dit werk is gemaakt door iemand die in haar kindertijd in een kamp gevangen zat. Ze heeft van oude zeemleren doeken de pijn die altijd in haar is, verbeeld. Als een vod was ze behandeld, vandaar de afgedankte lappen die ze heeft gebruikt.

Ik ervaar het geven van de gastlessen als heel waardevol. De kinderen luisteren aandachtig. Ze blijken vaak erg weinig kennis te hebben over wat de joden is overkomen in de oorlog. Des te belangrijker vind ik het om mijn verhaal naar het heden te brengen nu het antisemitisme zo gemakkelijk lijkt terug te komen.

Ik ben blij dat mijn dochter, die 3^e generatie is, ook gastspreker is voor het Steunpunt Gastsprekers. We doen het een beetje samen, ieder op onze eigen manier en aan een andere kant van het land.

Thijs van Rees

“Mijn moeder is op haar 16e wees geworden, ze had als kind het ergste moeten meemaken wat een mens kan ervaren.”

2^e generatie Joods - geboren 1951

Thijs groeit op onwetend Joods te zijn

Pas op 14^e ontdekt Thijs dat hij Joods is

Bang om Joods te zijn

Opa – moeder – oma

Thijs

moeder overleefde concentratiekampen

1943 moeder opgepakt → kamp Vught & kamp Westerbork

1944 concentratiekamp Bergen Belsen

1945 Verloren Transport = trein kriskras door Duitsland

1945 bevrijd door Russen

Sanneke Kats

Sanneke: "Mijn grootouders hadden geen vrijheid. Ze konden niet zijn wie ze waren. Ik ben er erg dankbaar voor dat wij in een land leven waar wel vrijheid van meningsuiting is. Waar ik mag zijn wie ik ben!"

2^e generatie Joods – geboren 1976

Sanneke groeit op zonder opa en oma

Zij werden vervolgd om wie ze waren

Ik mag zijn wie ik ben

Sanneke en haar vader

opa en oma

Opa en oma vergast in Auschwitz

Vader Jozef Kats overleefde in onderduik

Schuilnaam Jopie Mok

In oorlog geadopteerd door niet-Joodse tante

Jozef wordt als puber in een weeshuis geplaatst